

Δημιουργία - Έσχατα

Ορθοδοξία / Θεολογία

Γέροντας Εφραίμ, Καθηγούμενος Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου

Η ερμηνεία της δημιουργίας του κόσμου απασχόλησε έντονα τον άνθρωπο, και αυτό το βλέπουμε στην διδασκαλία πολλών αρχαίων θρησκειών και φιλοσοφιών. Για τους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους μπορούμε να πούμε ότι συνοπτικά είχαν δώσει τις εξής τρεις ερμηνείες: α) Την αποδοχή της αυθυπαρξίας, αυτονομίας και αιωνιότητας του κόσμου, όπως δίδασκαν οι Στωικοί και οι Επικούρειοι. β) Την θεοποίηση των στοιχείων και των νόμων του φυσικού σύμπαντος, όπως δογματίζαν οι Πυθαγόρειοι. γ) Την αναφορά της αιτίας του κόσμου σε κάποιον θεό, «στο πρώτον κινούν ακίνητον» κατά τον Αριστοτέλη. Αλλά και όλες οι μεταγενέστερες κοσμολογικές θεωρήσεις είτε προερχόμενες από τον επιστημονικό χώρο είτε από φιλοσοφικοθρησκευτικά συστήματα διακρίνονται σε υλιστικές, πανθεϊστικές και θεοκεντρικές.

Από την Αγία Γραφή όμως έχουμε σαφή ένδειξη ότι όλος ο κόσμος, ο νοητός και ο αισθητός, έγινε από τον Θεό όχι με βάση προϋπάρχουσα υλη, αλλ' «εξ ουκ οντων»¹ και ότι ο Θεός ζει μέσα στον κόσμο², δεν παραμένει ένα ακίνητο ον. Αυτά

αποτελούν βασικά δόγματα της Ορθοδόξου Εκκλησίας μας. Ο Θεός Λόγος δημιούργησε κάθε κτιστή ύπαρξη· «πάντα δι' αυτού ἐγένετο»³. Η δημιουργία του κόσμου «εκ του μηδενός» δεν ερμηνεύεται ως το αποτέλεσμα που τελικά γίνεται ανεξάρτητο και αυτόνομο. Αυτό σημαίνει ότι ο Θεός και ο κόσμος είναι δύο ετερότητες, που όμως συνδέονται με ακατάλυτους δεσμούς. Ο δημιουργός Θεός είναι το μόνο άκτιστο αίτιο και ο κόσμος είναι το κτιστό αιτιατό. Όταν ο Θεός είπε «γεννηθήτω φως· και ἐγένετο φως»⁴ ή όταν είπε «γεννηθήτωσαν φωστήρες εν τω στερεώματι»⁵ και όταν τελικά δημιούργησε όλα τα κτίσματα «λίαν καλά»⁶, δεν απομακρύνθηκε από τον κόσμο.

Ο Τριαδικός Θεός δημιούργησε τον κόσμο από άπειρη αγαθότητα και σοφία. Ο κόσμος ερμηνεύεται κόσμημα· κόσμημα είναι ένα τεχνούργημα που προκαλεί πολλές φορές χαρά και στον ίδιο τον δημιουργό του. Δεν είχε βέβαια ανάγκη από τέτοια χαρά ο ανενδεής Θεός, αλλά ως μία προς τα έξω έκφραση της πλεοναζούσης αγάπης Του (έκτος της ενδο-Τριαδικής σχέσεως) θέλησε και έγινε Δημιουργός.

Η παρουσία του Θεού είναι διαρκής σε όλη την κτίση, και όπως διά της δημιουργικής ενεργείας έφερε όλα τα όντα στην ύπαρξη «εκ του μηδενός», έτσι και διά της «συνεκτικής και εποπτικής»⁷ Του ενεργείας συγκρατεί όλα τα όντα «εις το είναι». Η συνεκτική και εποπτική ή προνοητική άκτιστη ενέργεια του Θεού προσδιορίζει όλους τους φυσικούς και πνευματικούς νόμους, που διέπουν την υλική και νοερά κτίση. Η άκτιστη ενέργεια του Θεού ως αιτία, γίνεται κτιστή ως αποτέλεσμα και «μεταποιείται» σε διάφορα είδη κτιστών ενεργειών, όπως δυναμική, κινητική, θερμική, χημική και πυρηνική.

Η δημιουργία είναι έργο της κοινής για την Αγία Τριάδα θείας θελήσεως, και όχι της θείας ουσίας, γιατί τότε θα κυριαρχούσε ο πανθεϊσμός στην κτίση⁸. Ο Τριαδικός Θεός με τις άκτιστες ενέργειές Του συνδέεται με όλη την κτίση. Όπως λέγει ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, τα απλώς όντα (τα χωρίς ζωή) μετέχουν της ουσιοποιού ενεργείας του Θεού· τα ζώντα (ζώα, φυτά) και της ζωοποιού· τα λογικά όντα και της σοφοποιού· ενώ μόνον οι άγγελοι, και οι άνθρωποι που φθάνουν στην θέωση, μετέχουν της θεοποιού ενεργείας⁹.

Ο Θεός δημιούργησε πρώτα τον νοητό, αόρατο κόσμο, που περιλαμβάνει τα μυριάριθμα πλήθη των αγγέλων και μετά τον υλικό, ορατό διά του Λόγου του, των θείων προσταγμάτων. Τελευταίον, ως «κορωνίδα της κτίσεως» δημιούργησε τον άνθρωπο, που κατά τον άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό αποτελείται από ορατή και αόρατη φύση¹⁰. Γι' αυτό και ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς χαρακτηρίζει τον

άνθρωπο ως «τον μείζονα εν σμικρώ κόσμον»¹¹.

Η ανθρώπινη φύση δεν δημιουργήθηκε προστακτικά, όπως η υπόλοιπη αισθητή και νοερή κτίση, που ο Θεός Λόγος «είπε και εγενήθησαν, ενετείλατο και εκτίσθησαν»¹² (Ψαλ. 32,9). Για την δημιουργία του ανθρώπου συσκέφθησαν και τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδος και είπαν: «ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν»¹³. Έτσι ο ίδιος ο Κύριος και Δημιουργός έλαβε χώμα από την γη, δημιούργησε τον ανδριάντα, το σώμα, και το υπερφυέστερο είναι ότι του «ενεφύσησε πνοήν ζωης»¹⁴, την θεία Χάρη, τις άκτιστες θεοποιές ενέργειες. Έχει το «περισσόν της ζωης»¹⁵ από κάθε άλλο κτίσμα, που αυτό είναι η υιοθεσία. Κατά τον άγιο Γρηγόριο Παλαμά το «κατ' εικόνα» του ανθρώπου είναι υψηλότερο από το «κατ' εικόνα» των αγγέλων. Η ψυχή του ανθρώπου είναι η μόνη που έχει νου, λόγο και πνεύμα ζωοποιό. Οι άγγελοι, επειδή δεν έχουν υλικό σώμα, δεν έχουν και πνεύμα ζωοποιό που θα έδινε ζωή στο συνημμένο σώμα, όπως των ανθρώπων¹⁶.

Η δημιουργία αποτελεί ένα μυστήριο για τον άνθρωπο. Μυστήριο, που κλείνει μέσα την δημιουργική και προνοητική παρουσία του Θεού στον κόσμο, ενώ ταυτόχρονα φανερώνει το θείο μεγαλείο Του. Ο άνθρωπος έχει την δυνατότητα να διεισδύσει σε αυτό το μυστήριο και να γνωρίσει την αγάπη, πανσοφία και ιδιαίτερη πρόνοια του Θεού για τα δημιουργήματά του. Έτσι μπορεί να ζει σε μία διαρκή κοινωνία ευχαριστίας και δοξολογίας προς τον Θεό, ο οποίος του χαρίζει από υπερβάλλουσα αγάπη τα πάντα, και ιδιαίτερα την θέωσή του, που έτσι ερμηνεύεται το «καθ' ομοίωσιν».

Κατά την χριστιανική ανθρωπολογία ο Αδάμ, ο πρώτος άνθρωπος¹⁷, αφού τοποθετήθηκε στον Παράδεισο του δόθηκε η εντολή «εργάζεσθαι και φυλάσσειν αυτόν»¹⁸ και να κυριαρχεί σε όλη την υλική κτίση «εν ελευθερία». Όμως για να υπάρχει η απαραίτητη εξάρτηση από τον δημιουργό Θεό, του δόθηκε μία απαγορευτική εντολή· να μην φάγει από κάποιο συγκεκριμένο καρπό, για να δοκιμαστεί αυτή η ελευθερία του, το αυτεξούσιο. Ο Αδάμ «εν τη ελευθερία» του δεν τήρησε την εντολή και συνέβη αυτό που στην θεολογική γλώσσα ονομάζουμε «προπατορικό αμάρτημα» ή «πτώση του ανθρώπου».

Υπάρχουν πολλές ερμηνείες για τις αιτίες πτώσεως του ανθρώπου. Η πιο όμως χαρακτηριστική και εναρμονισμένη με την Πατερική παράδοση είναι αυτή του αγίου Ειρηναίου επισκόπου Λουγδούνων που βλέπει τον Αδάμ ως νήπιο που τοποθετήθηκε στον Παράδεισο για να εξελιχθεί σε ενήλικα, ασκώντας την ελευθερία του. Διότι έπρεπε ο άνθρωπος μετά την δημιουργία του να αυξηθεί, να ανδρωθεί, να πληθυνθεί, να ενισχυθεί πνευματικά και κατόπιν να δοξασθεί δια της θεώσεώς του¹⁹. Όμως εξαπατήθηκε και ενήργησε λανθασμένα. Γι' αυτό εξάλλου

δόθηκε περιθώριο για την επιστροφή του στον Παράδεισο, η μετάνοια. Κάτι που δεν δόθηκε στους «εκπεσόντας αγγέλους», οι οποίοι μετετράπησαν σε δαίμονες, και έγιναν οι συγκεκριμένες οντότητες της κακίας και της πονηρίας.

Κατά την πτώση οι πρώτοι άνθρωποι, ο Αδάμ και η Εύα, «ενεδύθησαν τους δερματίνους χιτώνας»²⁰, που σημαίνουν την φθορά, την θνητότητα, τα αδιάβλητα πάθη της πείνας, δίψας, ύπνου, πόνου, αλλά και διεσπάσθησαν οι ψυχικές δυνάμεις τους. «Αμαυρώθη» το κατ' εικόνα και απεκρύβη η νοερά ενέργεια του ανθρώπου μέσω της οποίας ενωνόταν με την θεοποιό άκτιστη ενέργεια. Έτσι η θεία Χάρης, ως δώρο της θεώσεως, απομακρύνθηκε έως ότου ο άνθρωπος την ανακαλέσει με την μετάνοια. Και η μετάνοια είναι έργο του αυτεξουσίου, της ελευθερίας του ανθρώπου που παρέμειναν άθικτα.

[page_end]

Αξίζει εδώ να επισημάνουμε πώς βλέπουν την πτώση οι Ρωμαιοκαθολικοί και οι Προτεστάντες. Οι Ρωμαιοκαθολικοί ισχυρίζονται ότι μετά την πτώση παρέμεινε άθικτη η ανθρώπινη φύση. Δηλαδή ότι με την παράβαση έγινε ένα λάθος από την λογική του ανθρώπου και η θεραπεία της ανθρωπίνης προσωπικότητας έγκειται στην διόρθωση της λογικής. Από εδώ αρχίζει όλη η λογικοκρατία στον θεολογικό και κοινωνικό χώρο στην Δύση. Ενώ οι Προτεστάντες θεωρώντας ότι με την πτώση διεστράφη πλήρως η ανθρωπίνη φύση, ακόμη και αυτό το κατ' εικόνα οδηγούνται στον απόλυτο προορισμό.

Η πτώση όμως του ανθρώπου που ήταν η «κορωνίδα της δημιουργίας» σημαίνει και πτώση της κτίσεως, που «συστενάζει και συνωδίνει»²¹ μαζί του. Έτσι εξηγείται η βασική διδασκαλία της Εκκλησίας μας που μιλά για την ολότητα της δημιουργίας, η οποία κατευθύνεται συλλογικά προς την τελείωση, τον αγιασμό. Άνθρωπος και κόσμος δεν χωρίζονται στο σχέδιο της δημιουργίας, γι' αυτό και αποτελεί ευθύνη για τον άνθρωπο να διατηρεί αγαθές σχέσεις με τον κόσμο. Η παραμονή του ανθρώπου στην κατάσταση της πτώσεως παρατείνει επικίνδυνα την χρονική διάρκεια της πτώσεως του κόσμου και συμβάλλει στην φθορά και την εξαχρείωσή του. Η πτώση, λοιπόν, δεν αλλοίωσε μόνον οντολογικά και ηθικά τον άνθρωπο, αλλά και αυτό το φυσικό περιβάλλον.

Έτσι ο άνθρωπος που έχει ακάθαρτη καρδιά ενεργεί εμπαθώς προς τον συνάνθρωπο και λανθασμένα προς παράχρηση της κτίσεως. Ο ίδιος ο Χριστός ομιλεί αποκαλυπτικά: «Έσωθεν εκ της καρδιάς των ανθρώπων οι διαλογισμοί οι κακοί εκπορεύονται, μοιχείαι, πορνείαι, φόνοι, κλοπαί, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ασέλγεια, οφθαλμός πονηρός, βλασφημία, υπερηφανεία, αφροσύνη»²². Και η καρδιά του ανθρώπου είναι εμπαθής γιατί αυτός δεν εργάζεται τις αρετές, δεν

τηρεί τις εντολές του Θεού. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς τονίζει ότι «νους αποστάς του Θεού ή κτηνώδης γίνεται ή δαιμονιώδης και των όρων αποστατήσας της φύσεως... μέτρον ηδονής ου γινώσκει»²³. Ο αββάς Δωρόθεος προβάλλει την σωστή συνείδηση ως προσδιοριστικό παράγοντα της σχέσεώς μας με τον πλησίον, αλλά και με την υπόλοιπη κτίση. Έτσι αναφέρει στον λόγο του περί συνειδήσεως ότι «να έχει κάποιος σωστή συνείδηση προς τα υλικά πράγματα σημαίνει να μην κάνει κατάχρηση κανενός πράγματος, να μην αφήνει κάτι να καταστραφεί ή να πεταχθει»²⁴.

Η κατάληξη είναι ότι φθάσαμε σήμερα σ' έναν τέτοιο παραλογισμό, ασυνειδησία και αποστασία, ώστε να απειλείται η ανθρωπότητα από μερική ή ολική καταστροφή. Από μία πυρηνική καταστροφή εξαιτίας κάποιου πολέμου ή ατυχήματος σε πυρηνικό εργοστάσιο, από πιθανή διεύρυνση της τρύπας του όζοντος, από την αύξηση εκπομπών των τριατομικών αερίων με αποτέλεσμα την όξυνση του φαινομένου του θερμοκηπίου, από την όλο και αυξανόμενη ερημοποίηση του εδάφους, από την ρύπανση των υδάτων.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η συνεχώς αυξανόμενη μέση θερμοκρασία της γης²⁵ οδηγεί στην τήξη των παγετώνων στις πολικές περιοχές. Αν όλοι αυτοί οι πάγοι λειώσουν η μέση στάθμη των ωκεανών θα ανέβει περίπου 70 μέτρα και θα πλημμυρίσουν περιοχές που ζει το 1/4 του πληθυσμού της γης²⁶. Υπολογίζεται ότι κάθε χρόνο χάνονται 24 δισεκατομμύρια τόνοι εδάφους από όλες τις ηπείρους. Κατά τις παρελθούσες δύο δεκαετίες χάθηκε τόση ποσότητα εδάφους όση χρειαζόταν για να καλυφθεί όλη η καλλιεργήσιμη έκταση των Ηνωμένων

Πολιτειών Αμερικής. Το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP) εκτιμά ότι η ερημοποίηση κοστίζει 40 δισεκατομμύρια δολάρια τον χρόνο²⁷. Σχεδόν όλα τα υπόγεια ύδατα της Ευρώπης έχουν υποβαθμισθεί από την παρουσία επιβλαβών ιόντων για την υγεία του ανθρώπου, όπως νιτρικών, ώστε είναι ακατάλληλα προς πόση. Τούτο είναι αποτέλεσμα της υπερλιπάνσεως των καλλιεργησίμων εδαφών, που επέφερε η εντατικοποίηση της γεωργίας. Οι σύγχρονες επιτεύξεις της Γενετικής με πιθανή την κλωνοποίηση ανθρωπίνου εμβρύου θα προκαλέσει φοβερές ηθικές και κοινωνικές συνέπειες. Τα παραπροϊόντα από τους πυρηνικούς αντιδραστήρες αυξάνονται τόσο ώστε μόνο στις Η.Π.Α. να έχουν συσσωρευθεί 700.000 τόνοι απεμπλουτισμένου ουρανίου, των οποίων η διαχείριση ως ραδιενεργών αποβλήτων απαιτεί υπέρογκα ποσά γι' αυτό χρησιμοποιείται για στρατιωτική χρήση στην δημιουργία βομβών²⁸. Όμως γι' αυτά τα θέματα πιο αναλυτικά και εμπειριστατωμένα θα μας πουν στις εισηγήσεις τους οι ειδήμονες επιστήμονες, αύριο στην Ημερίδα.

Στην ιστορία της ανθρωπότητας έχουν γίνει οικολογικές καταστροφές, οι οποίες περιγράφονται ως γεγονότα μέσα στην Αγία Γραφή. Αξίζει να επισημάνουμε την προσοχή στην αιτία των καταστροφών αυτών και όχι στις ίδιες τις καταστροφές ως ιστορικά γεγονότα. Εξάλλου πάντοτε τα θεόπνευστα κείμενα της Αγίας Γραφής, ο ίδιος ο σαρκωθείς Θεός Λόγος και οι Πατέρες της Εκκλησίας ομιλούν περί αιτιών και αποτελεσμάτων και όχι για τον ακριβή τρόπο δημιουργίας, εξελίξεως των γεγονότων· ομιλούν για τους λόγους των όντων και όχι για την ουσία των όντων. Αυτό αποτελεί κάτι επουσιώδες για την Αγία Γραφή και την Πατερική γραμματεία, όχι όμως και για την επιστήμη που αποτελεί την κυρία ενασχόλησή της. Η επιστημονική μέθοδος στηριζόμενη στην λογική του ανθρώπου βοηθά ώστε να αναπτύσσεται και να διευρύνεται η κτιστή γνώση περί των όντων. Η θεολογική όμως μέθοδος, η οποία στηρίζεται στην εμπειρία των αγίων και ιδιαίτερα στην θεοπτία με όργανο θείας εποψίας τον νου -όπως τον ορίζει η Πατερική γραμματεία- οδηγεί στην βιωματική γνώση του Ακτίστου.

Η μεγαλύτερη οικολογική καταστροφή που συναντούμε στην Αγία Γραφή ήταν ο Κατακλυσμός επί της εποχής του Νώε, ο οποίος έγινε γιατί «είχαν πληθύνει οι κακίες των ανθρώπων στην γη και κάθε άνθρωπος είχε επιδοθεί με επιμέλεια στα πονηρά»²⁹. Η αποστασία του ανθρώπου από τον Θεό, και από κάθε τι που χαρακτηρίζει την πνευματική υπόσταση του ανθρώπου ήταν καθολική. Ο Θεός για την κακία που κυριαρχεί εκείνη την εποχή, λόγω της κακής χρήσεως της ελευθερίας του ανθρώπου, αναγκάζεται να πει «ου μη καταμείνη το πνεύμά μου εν τοις ανθρώποις τούτοις εις τον αιώνα διά το είναι αυτούς σάρκας»³⁰. Με την λέξη εδώ «σάρκα» εννοείται το σαρκικό φρόνημα, η κτηνώδης, εμπαθής ζωή του ανθρώπου. Οπότε τον Κατακλυσμό δεν τον επέφερε ο Θεός ως τιμωρία, αλλά η

γενική αποστασία του ανθρωπίνου γένους. Επίσης το ίδιο συναντούμε στην περίπτωση των Σοδόμων και Γομόρρων, όπου κατά τον διάλογο μεταξύ Θεού και Αβραάμ, αποκαλύπτεται ότι σε αυτές τις πόλεις δεν υπήρχαν ούτε δέκα δίκαιοι, ώστε να μην προκληθεί η καταστροφή τους³¹. Όμως στην περίπτωση της Νινευή βλέπουμε ότι η μετάνοια των κατοίκων της ματαιώνει την καταστροφή της πόλης³². Δηλαδή η αγαθή προαίρεση του ανθρώπου είναι αυτή που συνεργεί μαζί με την θέληση του Θεού για την εξέλιξη της ιστορικής πραγματικότητας. Ο Θεός δεν είναι ο δικαστής, ο κριτής. Δεν πρέπει να βλέπουμε τον Θεό μέσα από δικανικές φόρμες.

[page_end]

Μαρτυρίες στην Παλαιά Διαθήκη για την συντέλεια του κόσμου, για τα σημεία των καιρών στις έσχατες ημέρες έχουμε από τους Προφήτες Αμώς, Ιωήλ, Ναούμ, Ιερεμία, Ιεζεκιήλ, Δανιήλ³³. Όμως και ο Χριστός, ο μοναδικός Σωτήρας του κόσμου, δίνει μία περιγραφή στους μαθητές Του των θλίψεων και των καταστροφών που θα προηγηθούν της συντελείας, η οποία διασώθηκε από τον Ευαγγελιστή και μαθητή του Κυρίου, Ματθαίο, και από τους Ευαγγελιστές Μάρκο και Λουκά³⁴. Παράλληλα και οι απόστολοι Πάυλος και Πέτρος ενημερώνουν τους πιστούς περί της καταστάσεως που θα επικρατεί στις έσχατες ημέρες και για την Δευτέρα Παρουσία του Χριστού³⁵.

Αν κάποιος μελετήσει τα κείμενα της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης στα οποία αναφερθήκαμε θα παρατηρήσει ότι στις έσχατες ημέρες θα κυριαρχεί γενική αποστασία όπως επί της εποχής του Νώε, αλλά σε μεγαλύτερο βαθμό, αφού για κάποιο διάστημα θα κυριαρχήσει «ο υιός της ανομίας», ο Αντίχριστος. Στο τελευταίο βιβλίο της Καινής Διαθήκης, την Αποκάλυψη, διαγράφονται τα γεγονότα που θα διαδραματιστούν στις έσχατες ημέρες. Επειδή όμως είναι προφητικό βιβλίο, παραμένει δυσνόητο για τους πολλούς, σφραγισμένο «σφραγισιν επτά»³⁶. Μόνον αυτοί που έχουν προφητικό χάρισμα μπορούν να κατανοήσουν τους Προφήτες, γι' αυτό αυθεντική ερμηνεία της Αποκαλύψεως δίνουν οι Πατέρες της Εκκλησίας μας.

Στην παρούσα ομιλία μας δεν θα αναφερθούμε στην ερμηνεία της Αποκαλύψεως, των συγκεκριμένων γεγονότων, ποιά είναι αυτά, αν έγιναν, τότε θα γίνουν, διότι δεν έχει τόσο σημασία από άποψη θεολογικής και σωτηριολογικής. Το βιβλίο αυτό εξαιτίας του περιεχομένου του προκαλεί το ενδιαφέρον, και ίσως πιο πολύ την περιέργεια για έρευνα σε πιστούς και απίστευτους. Αρκεί να αναφέρουμε ότι από το 1970 ως το 1987 είχαν δημοσιευθεί 700 εργασίες αναφερόμενες σε αυτό³⁷. Φανταστείτε πόσο θα αυξήθηκε ο αριθμός των εργασιών αυτών μετά τα γεγονότα

του Περσικού κόλπου, το 1991. Εμείς θα σταθούμε στο κύριο πρόσωπο της Αποκαλύψεως, που είναι ο Χριστός, «το Α και το Ω»³⁸, και στο κύριο γεγονός που είναι η εσχατολογική αρχή της βασιλείας του Θεού, η παλιγγενεσία με «καινόν ουρανόν και καινήν γήν»³⁹.

Οι επερχόμενες οικολογικές καταστροφές θα επέλθουν όχι από τον Θεό, αλλά από τον άνθρωπο εξαιτίας της κακής χρήσεως της ελευθερίας του. Ο άνθρωπος θα φθάσει σε τέλειο παραλογισμό και γενική αποστασία. Αιτία αυτού του παραλογισμού που εν μέρει τον βλέπουμε και στις ημέρες μας, είναι ο ακάθαρτος νους του ανθρώπου. Ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής τονίζει ότι η κακή χρήση των νοημάτων φέρνει και την κακή χρήση των πραγμάτων⁴⁰. Και πράγματι ο άνθρωπος των εσχάτων ημερών θα οδηγείται σε συνεχή παράχρηση του κόσμου και των πραγμάτων του κόσμου.

Ο Θεός δεν θα τιμωρήσει. Πρέπει να φύγει από μέσα μας η ιδέα του Θεού ως τιμωρού. Ο Θεός είναι αγάπη⁴¹. «Ο Λόγος σαρξ έγινετο»⁴² «ίνα δια του θανάτου καταργήση τον το κράτος έχοντα του θανάτου, τούτ' έστιν, τον διάβολον»⁴³. Η αιτία και ο σκοπός της θείας ενανθρωπήσεως, αλλά και της κενώσεως του Χριστού πάνω στον Σταυρό ήταν για να καταργήσει τον θάνατο, την φθορά και τον διάβολο, τον πατέρα του ψεύδους και της αμαρτίας. Ο Χριστός διά της σταυρικής του θυσίας δεν ικανοποιεί την θεία δικαιοσύνη σύμφωνα με την δικανική θεωρία του Ανσέλμου Καντερβουρίας (1033-1109), αλλά «σώζει το απολωλός»⁴⁴, συμφιλιώνει τον άνθρωπο με τον Θεό και του χαρίζει την θέωση. Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος λέγει ότι ποτέ ο Θεός δεν κράτησε εχθρική στάση

απέναντί μας, αλλά αντίθετα εμείς οι άνθρωποι⁴⁵. Ο Θεός είναι ανενδεής. Δεν σώζει για να κερδίσει κάτι για τον εαυτό του. Σώζει γιατί αγαπά τον άνθρωπο, αγαπά δε τον άνθρωπο γιατί θέλει να τον αγαπά. Σώζει διά της ελευθέρας και ενεργούς αγάπης του Σώματος του Χριστού. Σώζει δηλαδή διά της Εκκλησίας Του.

Μέσα στην Εκκλησία βιώνονται τα έσχατα ως παρόντα. Βιώνεται η βασιλεία του Θεού διά της Χάριτος του Αγίου Πνεύματος. Και ιδιαίτερα κατά την τέλεση της θείας Λειτουργίας όχι μόνον οι πιστοί, οι άγιοι, οι άγγελοι, αλλά και όλη η κτίση συλλειτουργεί και προσφέρεται στον Θεό της αγάπης και της «ενότητας πάντων». Η θεία Λειτουργία δεν εκφράζει ένα πνευματοκρατικό γεγονός. Ο λειτουργός ή ο πιστός δεν επικαλείται την Χάρη του Θεού για να αγιάσει μόνον ότι αφορά την ψυχή, αλλά προσεύχεται ακόμη και γι' αυτές τις βιοτικές ανάγκες και την υλική κτίση. «Υπέρ ευκρασίας αέρων, ευφορίας των καρπών της γης και καιρών ειρηνικών... Υπέρ πλεόντων, οδοιπορούντων, νοσούντων... Υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου».

Η αποδοχή αυτή του κόσμου στην θεία Λειτουργία, δείχνει ότι ακριβώς ο κόσμος, με την ευχαριστιακή θεώρηση της δημιουργίας δεν σταμάτησε ποτέ να είναι κόσμος του Θεού. Ότι αυτό που είμαστε, αυτό που κάνουμε, το φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε μπορεί και πρέπει να περάσει από τα χέρια του ιερουργούντος λειτουργού ως «αναφορά» στον Θεό. Όχι όμως για να μείνει όπως είναι παραμορφωμένο από την αμαρτία, αλλά για να μεταμορφωθεί σε «αεί ευ είναι»⁴⁶ κατά τον άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή.

Όποιος έχει μνηθεί στο μυστήριο της θείας Λειτουργίας, το ζει με επίγνωση και αίσθηση ψυχής, καταλαβαίνει ότι η αιώνια ζωή θα είναι μία αδιάκοπη θεία Λειτουργία, ένα αναστάσιμο πανηγύρι. Ο Χριστός, «το Αρνίον» της Αποκαλύψεως, μετά την Δευτέρα Παρουσία Του θα συμβασιλεύσει μαζί με όλους τους αγίους, τους σεσωσμένους. Όπως λέγει ο άγιος Νικόλαος ο Καβάσιλας θα είναι τότε «Θεός εν μέσω θεών. Ωραίος ωραίου, κορυφαίος χορού»⁴⁷. Ο άνθρωπος επειδή είναι πρόσωπο δεν μπορεί ποτέ να οδηγηθεί στην ανυπαρξία, στο μη ον. Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος τονίζει ότι η Δευτέρα Παρουσία θα γίνει κυρίως για τους αμαρτωλούς που ζουν μέσα στα πάθη και στην αμαρτία, όχι όμως για τους αγίους που από τώρα βιώνουν την παρουσία του Χριστού⁴⁸.

Ο παράδεισος και η κόλαση δεν υπάρχουν εξαιτίας του Θεού, αλλά εξαιτίας του ανθρώπου. Βεβαίως υπάρχει παράδεισος και κόλαση σαν δύο τρόποι ζωής, άλλα δεν είναι ο Θεός η αιτία της δημιουργίας τους. Ο ίδιος ο Θεός είναι παράδεισος για τους αγίους και τους σεσωσμένους και ο ίδιος ο Θεός είναι κόλαση για τους αμαρτωλούς. Δηλαδή και οι άγιοι και οι κολασμένοι θα γνωρίσουν τον Θεό, θα

αποκατασταθεί η φύση τους ως αιώνια ύπαρξη, με την διαφορά ότι οι κολασμένοι δεν θα μετέχουν της μακαριότητας και της δόξας του Θεού. Δηλαδή δεν θα αποκατασταθεί η ανθρώπινη προαίρεση και ελευθερία· δεν θα επιβληθεί ο Θεός πάνω στην ελευθερία του ανθρώπου. Η αγιότητα είναι υγεία της ψυχής, ενώ η αμαρτωλότητα είναι ασθένεια. Οπότε ο Θεός δεν τιμωρεί, αφού ο ασθενής κατά την διάρκεια της ενταύθα παραμονής του δεν θεραπεύθηκε.

[page_end]

Ο Χριστός κατά την Δευτέρα Παρουσία Του δεν θα αποκαταστήσει μόνο την ανθρώπινη φύση, αλλά και όλη την κτίση. Εφόσον η πτώση της κτίσεως έγινε διά του ανθρώπου και η ανακαίνισή της θα γίνει διά του θεουμένου ανθρώπου. Όταν φθάνει κανείς στον αγιασμό, αγιάζεται μαζί του και η κτίση που τον περιβάλλει. Τέτοια παραδείγματα συναντούμε στους βίους των αγίων· του οσίου Γερασίμου του Ιορδανίτου που τον διακονούσε ένα λιοντάρι, του αγίου Σεραφείμ του Σαρώφ που τάιζε μία αρκούδα σαν να ήταν ένα ήμερο προβατάκι, του μακαρίου Γέροντος Παΐσιου του Αγιορείτου που έκανε παρέα με τα φίδια και άλλα άγρια θηρία.

Με την ανάσταση και αναγέννηση του ανθρώπου θα ανακαινισθεί και η κτίση από την φθορά. Κατά τον άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο η κτίση θα γίνει άυλη και αιώνια· «εις άυλον και πνευματικόν υπέρ πάσαν αίσθησιν εν τη παλιγγενεσία μεταποιηθήσεται οικητήριον»⁴⁹.

Ο Θεός δημιούργησε τον χρόνο, τον χώρο, την υλη, «εκ του μη όντος», τα οποία μέσα στην βασιλεία των ουρανών μετατρέπονται σε αιωνιότητα, «υπέρ αίσθησιν» απειρόχωρος, άυλία και αφθαρσία. Όλα αυτά τα δωρίζει στον άνθρωπο η αγάπη του Θεού. Εξαρτάται όμως από το κατά πόσο είναι ανοικτή η καρδιά του ανθρώπου για να δεχθεί την αγάπη του Θεού. Αυτό που ανοίγει την καρδιά του ανθρώπου είναι η ταπεινοφροσύνη. Όσο πιο ταπεινός γίνεται κανείς, τόσο και πλησιάζει προς τον Θεό. Όσο πιο πολύ γνωρίζει κανείς τον Θεό, τόσο και πιο ταπεινός γίνεται. Ενώ όσο πιο υπερήφανος είναι κανείς τόσο απομακρύνεται από τον Θεό. «Ο Θεός υπερηφάνους αντιτάσσεται, ταπεινοίς δε δίδωσι Χάριν»⁵⁰. Ο άνθρωπος αν εκτιμήσει ορθά την αγάπη του Θεού, θα φιλοτιμηθεί και θα αγωνιστεί «τον καλόν αγώνα»⁵¹ ώστε όχι μόνο να επιτύχει την αιώνια ζωή μέσα στην μακαριότητα της βασιλείας του Θεού, αλλά και σε αυτήν εδώ την ζωή να επιδεικνύει την αγάπη προς τον συνάνθρωπό του και να σέβεται το φυσικό περιβάλλον.

Οι άγιοι βλέπουν πάντοτε με σεβασμό την κτίση. Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης γράφει: «Πρέπει να έχωμεν συμπάσχουσαν καρδίαν, και ουχί μόνον τον άνθρωπον να αγαπώμεν, άλλα να συμπονώμεν και παν πλάσμα, παν ό,τι εκτίσθη υπό του

Θεού. Ιδού, εν πράσινον φύλλον επί δένδρου, και συ απέσπασας αυτό άνευ ανάγκης. Αν και δεν είναι αμαρτία, όμως, πώς να είπω, προκαλεί τον οίκτον· η καρδιά ήτις έμαθε να αγαπά, λυπείται και το φύλλον και πάσαν την κτίσιν»⁵². Ο μακάριος Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής έβλεπε την φύση ως μέσο δοξολογίας προς τον Θεό· έγραφε: «Μετά την άνοιξιν είναι ωραία εδώ· από το Άγιον Πάσχα έως της Παναγίας τον Αύγουστον. Θεολογούσιν οι άφωνοι θεολόγοι, τα ωραία βραχάκια και όλη η φύσις. Το καθένα με την φωνήν ή την αφωνίαν του. Εάν εγγίσης το χέρι εις ένα μικρόν χορταράκι ευθύς φωνάζει πολύ δυνατά με την φυσικήν του ευωδιάν· ωχ! δεν με βλέπεις, αλλά με εκτύπησες! Και καθεξής τα πάντα έχουν την φωνήν τους. Όπου με το φύσημα του αέρος κινούμενα γίνεται εναρμόνιος μουσική δοξολογία προς τον Θεόν»⁵³.

Ο άνθρωπος που έχει καθαρισθεί από τα πάθη διά της θείας Χάριτος και έχει φθάσει στον φωτισμό, «γρηγορεί και νήφει εν πάσι». Ολοκληρώνεται ως προσωπικότητα και μπορεί να αντιμετωπίζει με επιτυχία τα προβλήματα της σύγχρονης εποχής μας, σαφώς και αυτό της οικολογικής κρίσεως. Γνωρίζει όμως από την Αγία Γραφή και τους αγίους Πατέρες ότι κάποτε αυτός ο κόσμος θα παύσει να υπάρχει, όταν ο Χριστός κατά την Δευτέρα Παρουσία Του θα τον μεταποιήσει, σύμφωνα με την Αποκάλυψη, σε πόλη του Θεού, όπου ο ναός και το φως αυτής θα είναι το Άρνίο⁵⁴.

Ας είμαστε και εμείς, κάθε στιγμή, σε πνευματική ετοιμότητα ώστε να λέμε μαζί με τον άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο, τον συγγραφέα της Αποκαλύψεως, «ναι έρχου, Κύριε Ιησού»⁵⁵.

(Επιστημονική Ημερίδα «Οικολογική κρίση και η Αποκάλυψη του Ιωάννου» , Αθήνα, Ελληνοαμερικανική Ένωση, 15-16 Δεκεμβρίου 2001)

Πηγή: Αρχιμ. Εφραίμ Βατοπαιδινού, Καθηγουμένου Ι. Μ. Μ. Βατοπαιδίου, Αθωνικός Λόγος, Άγιον Όρος 2010, σ. 217-234.

Παραπομπές:

1 Β΄ Μακαβ. 7,28.

2 Βλ. Ψαλ. 138,7-10.

3 Ιω. 1,3.

4 Γέν. 1,3.

5 Γέν. 1,14.

6 Γέν. 1,31.

7 Βλ. Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Διάλογος ορθοδόξου μετά βαρλααμίτου 44, Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα, επιμ. Π. Χρήστου, τόμ. Β΄,

Θεσσαλονίκη 1966, σ. 207.

8 Αγίου Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ορθοδόξου πίστεως 8, PG 94, 813AB.

9 Βλ. Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Αντιρρητικός προς Ακίνδυνον 5, 116, Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα, επιμ. Π. Χρήστου, τόμ. Γ', Θεσσαλονίκη 1970, σ. 375.

10 Αγίου Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ορθοδόξου πίστεως 15, PG 94, 865A.

11 Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλίες ΚΒ', Σοφοκλέους του εξ Οικονόμων, Αθήνησι 1861, Ομιλία 53, 35, σ. 172.

12 Γέν. 1,26.

13 Γέν. 2,7.

14 Βλ. Ιω. 10,10.

15 Βλ. Κεφάλαια... 38-39, Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα, επιμ. Π. Χρήστου, τόμ. Ε', Θεσσαλονίκη 1992, σ. 56-57.

16 «Ο πρώτος άνθρωπος» που υποδηλώνει τον Αδάμ, είναι συνήθης έκφραση στα έργα του αγίου Γρηγορίου Νύσσης. Βλ. Μακρίνια, PG 46, 157AB. Αντιρρητικός προς τα Απολιναρίου, PG 45, 1136D κ.α.

17 Γέν. 2,15.

18 Βλ. αγίου Ειρηναίου Λουγδούνων, Έλεγχος ψευδωνύμου γνώσεως, Βιβλίον Δ', ΧΧΧVIII, 1-3, ΒΕΠΕΣ, Αθήναι 1955, σ. 157-158.

19 Γέν. 3,21.

20 Ρωμ. 8,22.

21 Μάρ. 7,21-22.

22 Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλίες ΚΒ', Σοφοκλέους του εξ Οικονόμων, Αθήνησι 1861, Ομιλία 51, 6, σ. 114-15.

23 Αββά Δωροθέου, Διδασκαλία 3, Έργα ασκητικά, εκδ. Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1993, σ. 138.

24 Μερικά από τα αποτελέσματα έρευνας που έγιναν μεταξύ 1997-2000 από το The Europe Acacia Project για τις κλιματικές μεταβολές στην Ευρώπη δείχνουν ότι η ετήσια μέση θερμοκρασία αυξάνεται κατά 0,40 C, ενώ περί το 2080 δεν θα υπάρχουν πλέον χειμώνες.

25 Χρήστου Ζερεφού, Φυσική ατμοσφαιρας και περιβάλλοντος, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 45.

26 Βλ. στο ενημερωτικό φυλλάδιο Πάνω στην γη, εκδ. Υπουργείου Γεωργίας, Διεύθυνση Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος, Αθήνα 1997, σ. 5-7 (μετάφραση από το πρωτότυπο On the Earth του UNEP).

27 Βλ. Αθανασίου Γερανίου, «Απεμπλουτισμένο ουράνιο, απεμπλουτισμένες συνειδήσεις», ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ (5), σ. 80.

28 Βλ. Γέν. 6,5.

- 29 Γέν. 6,3.
- 30 Βλ. Γέν. 18,20-33..
- 31 Βλ. Ιωνά 3,10.
- 32 Βλ. Αμώς 7,1-6. Ιωήλ 2,1-27. Ναούμ 1,2-12. Ιερ. 1,13-14· 4,23-27· 12,1-12. Ιεζ. 38,3-7. Δαν. 9,27.
- 33 Βλ. Ματθ. 24,3-44. Μάρ. 13,3-37. Λουκ. 21,7-38.
- 34 Βλ. Β' Τιμ. 3,1-9· Β' Θεσ. 2,1-12. Β' Πέτ. 3,10.
- 35 Αποκ. 5,1.
- 36 Βλ. Ηλία Οικονόμου, Θεολογική Οικολογία, Αθήνα 1994, σ. 228.
- 37 Αποκ. 22,13.
- 38 Αποκ. 21,1.
- 39 Βλ. Αγίου Μαξίμου Ομολογητού, Κεφάλαια περί αγάπης 2, 78, PG 90, 1009AB.
- 40 Α' Ιω. 4,8.
- 41 Ιω. 1,14.
- 42 Εβρ. 2,14.
- 43 Βλ. Ματθ. 18,11.
- 45Βλ. Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ομιλία 11 εις Β' Κορ. 3, PG 61, 478. Πρβλ. και αγίου Γρηγορίου Νύσσης: «Την συμφοράν ταύτην, η νυν κεκράτηται το ανθρώπινον, αυτός εθελοντής απάτη παρενεχθείς επεσπάσατο, αυτός της κακίας ευρετής γενόμενος, ουχί παρά Θεού γενομένην ευρών», Περί παρθενίας 12, PG 46, 369CD.
- 46Βλ. Αγίου Μαξίμου Ομολογητού, Περί αποριών, Ερώτησις 60, PG 90, 624D.
- 47Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, Περί της εν Χριστώ ζωής 4, PG 150, 624B.
- 48Βλ. Αγίου Συμεών Νέου Θεολόγου, Ηθικά 6, SC 129, σ. 128.
- 49Αγίου Συμεών Νέου Θεολόγου, Ηθικά 1, 5, SC 122, σ. 212.
- 50Ίακ. 4,6.
- 51Α' Τιμ. 6,12.
- 52Αρχιμ. Σωφρονίου, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Έσσεξ Αγγλίας, 61995, σ. 474.
- 53Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, Επιστολή 57, έκδ. Ιερά Μονή Φιλοθέου, 51996, σ. 315.
- 54Βλ. Αποκ. 21,22-23.
- 55Άποκ. 22,20.